

Information om FINNSAM

Postgironr Sverige
Postgironr Norge

646 27 77-1
0533.3489440

Medlemsavgift år 2004 är 55 kronor (gäller endast för 1 år, dvs 2004).
Ny avgift för 2005-2006 är 110 kronor och betalas fr.o.m. december 2004.

Kassör och adresslista:

Tor Eriksson, Västra Nobelgatan 22, SE-703 55 ÖREBRO
Tel: (0)19-12 08 84 (tor.eriksson@telia.com)

Skogsfinska bibliografen:

Lars-Olof Herou, Gästgivaregatan 12, SE-771 53 LUDVIKA
Tel: (0)240-169 60 (loherou@hotmail.com)

Redaktör för FINNSAM-info:

Christina Norlander, Vasagatan 20D, SE-773 30 SMEDJEBACKEN
Tel: (0)240-754 25 (christina.norlander@telia.com)

Ledningsgrupp 2001-2002

Mellannorrland	(s-k) Maud Wedin, Bergalid 3, SE-791 32 FALUN Tel: (0)23-228 64 (maud.wedin@telia.com) (suppl) Gränt Wallin, Nyland
Gävle-Dala/Orsa	Maths Östberg, Västra Ösavägen 40, SE-822 91 ALFTA Tel: (0)271-101 68 (finnskogsmuseet@swipnet.se) (suppl) Barbro Sindler, Falun
Bergslagen	Christer Nilsson, Ulvsbygatan 24B, SE-654 64 KARLSTAD Tel: (0)54-21 60 22 (christer.nilsson@kil.se) (suppl) Lars-Olof Herou, Ludvika
Tiveden	Lena Gribing, Anderstorp, SE-695 94 FINNERÖDJA Tel: (0)584-202 86 (lena.gribing@telia.com) (suppl) Ingrid Gustafsson, Finnerödja
Värmland	Arne Vannevik, Brunnalsvägen 5, SE-685 33 TORSBY Tel: (0)560-712 84 (a.vannevik@tordata.se) (suppl) Inga-Greta Lindblom, Torsby
Norge södra Finnskogen	Birger Nesholen, Gruetunet Museum, NO-2260 KIRKENÄR Tel: 629-473 15 (gruetunet.museum@east.no) (suppl) Jan Myhrvold, Gjerdrum
Norge norra Finnskogen	Rolf Rønning, Skaugbergetv 54, NO-2433 HERADSBYGD Tel: 624-165 67 (rolfro2@frisurf.no) (suppl) Mary G Tangen, Törberget

FINNSAM INFORMATION

Årgång 9 Nr 4 – December 2003

Tiden rusar fram. Tre år har gått sedan jag gjorde mitt första FINNSAM-utskick. Det har varit roliga år, men nu tackar jag för mig. En ny redaktör får ta vid.

Jag önskar er alla en Fröjdefull Jul och ett riktigt Gott Nytt År.

Vi ses väl i någon Finnskog

Christina Norlander

Nästa info utkommer i Mars 2004. Sista manusdag är 29 Februari.

Detta nummer innehåller:

- Rapport från Höstkongressen 2003
- Arkivkongress
- Boknyhet
- Vårkongressen 2004
- Presentation av Keyland

www.finnsam.org

FINNSAM-konferensen i Hedemora hösten 2003

Av Tor Eriksson, Örebro

Fredagen den 19 september

Höstens konferens ägde rum i sydöstra Dalarna, närmare bestämt i Hedemora som är Dalarnas äldsta stad. Ett trettiotal deltagare hade samlats för att umgås denna hösthelg. Temat var arkeologi, och vi skulle bl.a. besöka Stig Welinders utgrävning av Svartviken. Efter inkvartering på Hälla vandrarhem och intagen måltid satte vi oss i bilar för att åka runt i Hedemorabygden. Första anhalt blev Garpenbergs kyrka, där Runar Tommila berättade om traktens uråldriga anor. Redan på 800-talet framställdes nämligen järn i Garpenberg. Under kyrkan finns märkligt nog en gruvgång in i berget.

En liten knixig väg ledde oss fram till Högtjärn, där Petters Gunnar Eriksson är född. P.g.a. regnet som föll fick vi kliva in i stugan. Högtjärns blomstringstid var i slutet av 1800-talet, då det fanns sex hemman här. Vi besökte den enda gård som finns kvar i byn. Petters Gunnar tog oss med på en vandring i hans marker. Vi gick längs den gamla kostigen och han berättade om när de vallade korna här. Vi såg även en tröskningshäll, kallad "Finnloggen". På ett ställe växte mästerrot, släkt med persilja och hundkåx. Växten användes av finnarna till kobotemedel.

Kaffet intogs på gården Hässlen dit syskonen Pettersson/Persson hälsade oss varmt välkomna. De kom till Hässlen i början av 1920-talet. Äldsta syskonet var då sju år. Gården var ett bolagsägt arrendetorp under Domänverket. Syskonen flyttade härifrån i början av 1950-talet. Om jag minns rätt har gården stått obebodd sedan dess. Gården är numera naturreservat med ett rikt inslag av hassel, vilket även har gett platsen sitt namn. Efter den här trevliga utflykten, då vi fick träffa människor som bott på de olika gårdarna återvände vi till Hedemora. I församlingshemmet S:t Paulusgården hölls kvällens program. Björn Engström speglade först de äldsta finnbosättningarna i Husby och Stora Skedvi socknar. Han gick med hjälp av en karta igenom bosättning för bosättning.

Maud Wedin informerade sedan lite om senaste nytt kring Norrlands skogsfinnar. Bl.a. fick vi veta att hon nu sammanställer ett generalregister över finnbosättningar i Norrland. Maud har även ägnat sig åt torpebrev. T.ex. har hon lagt in ca 250 brev på sin dator. En rapport från Mitthögskolans kurs i skogsfinsk arkeologi stod Bo Hansson för. På den kursen har han fått lära sig finnskogarnas kulturlandskap och hur det kan utforskas laborativt. Examensarbetet gjordes i form av små utställningar. Dessa fanns nu till beskådande i korridoren utanför kvällens föreläsningssal.

Bromander beskriver Keyland i följande ordalag: *"Ett universalgeni med mångsidig begåfning och vidsträckta kunskaper: språkkarl, matematiker, tecknare, poet, musikalisk. Inom Wermland torde ingen känna finnbefolkningens förhållanden bättre än han".*¹

På Bromanders inrådan blev Keyland anställd som intendent vid Nordiska Museet. Keyland skrev till Hazelius att utforskningen av de värmländska finnbygderna kom i elfte timmen.² *".../ badstugorna kolas upp. Hillo, Mutti, resk och bänkvälling äts mer på skämt. Folktron har mist sitt evangelium. Men ännu har inte klockan slagit tolv. Ännu återstår att använda minuterna."*

Keyland skred till verket omedelbart och redan samma år började insamlade föremål från de värmländska finnskogarna strömma in till Nordiska Museet. Han var även verksam med papper och penna. Såväl uppteckningar som teckningar och folkmusik finns bevarade från hans samlarresor. En hel del av hans insamlade material bedömdes av samtiden som värdelöst, men dagens forskare uppskattar hans nitiska arbete. Keyland var också tidig med att förstå vikten av att dokumentera kontexten kring föremålen. Han antecknade noggrant tillverkare, tillverkningsår, användare och användningsområde och var på det viset en föregångsman till senare tiders folklivsforskare. Keyland skickade även ut frågelistor, till exempel rörande svensk allmogekost. Materialet resulterade så småningom i en bok med samma titel. Samtida kollegor tyckte att boken var omständlig och alltför omfattande, men idag kan man uppskatta bokens karaktär av "uppslagsbok".

Keyland var en skicklig fotograf. Han var också en föregångsman i sitt sätt att ta fotografierna. Kring förra sekelskiftet var det inte alls vanligt att använda kameran vid dokumentation. I de fall kameran användes så tog man strikt bilder bara på föremålen, gårdarna eller landskapet. Människor fotograferades i regel bara som porträtt. Keyland däremot vinnlade sig om att fotografera människorna i sina miljöer. Föremålen fotodokumenterades i sitt sammanhang, i användning.

Idag finns Keylands rikhaltiga material bevarat på Nordiska Museet. Hans fotografier används fortfarande och än idag beundrar man skärpan och kvalitén hos dem. Hans utförliga ritningar över finnskogsbyggnader ger viktiga komplement till det byggnadsbestånd som idag återstår.

Fortfarande kan vi studera Finngården på Skansen, vars byggnader finns där tack vare Keyland. Idag har vi måhända åsikten att kulturhistoriska byggnader bör bevaras i sin ursprungsmiljö. Men man måste hålla i minnet att byggnaderna på Finngården, liksom de flesta andra byggnader som finns på Skansen, inte skulle ha funnits kvar idag, om de inte blivit difflyttade.

Även om Keyland mestadels bodde i Stockholm, återvände han alltid till barndomshemmet i Värmland, där han också dog 1924.³

¹ Garnert, Jan: Efterskrift till "Svensk allmogekost", Stockholm 1989

² Tarkiainen, Kari: Finnarnas historia i Sverige 2, 1993:168f

³ Artikeln är publicerad i Wedin, Maud (red): Det skogsfinska kulturarvet:201-202. FINNSAM, Falun 2001

Preliminärt program för FINNSAM's vårkonferens i Värmländska Mangskog, 14 – 16 maj 2004

FREDAG 14/5

em Inkvartering på Bergamon, Brunskogs Vandrarhem
Sopp Grytan hålls kokande
Fria aktiviteter (möjlighet till att knyta kontakter och utbyta erfarenheter.)

LÖRDAG 15/5

08.00 Frukost
09.00 Bussresa med guide till Keylandsgården i Bjurbäcken
Kaffe
Vandring i omgivningarna av Keylandsgården
13.00 Lunch på Sockenstugan i Mangskog
14.00 Lokala arrangörer tar emot och hälsar välkomna
Föreläsningar:
Keylands forskning: Jan Garnert
Keylands böcker: Arne Vannevik
15.30 Kaffe
16.00 Lokala föreläsare berättar om Keyland
18.00 Middag med underhållning på Hembygdsgården i Mangskog

SÖNDAG 16/5

08.00 Frukost
09.00 Föredrag kring släktforskningen i Mangskog
(Sockenstugan eller Hembygdsgården)
10.00 Kaffe
10.30 FINNSAM's årsmöte
11.30 Diskussion under temat: "Hur förvaltar vi arvet efter Keyland"
12.30 Lunch
Avslutning

Nils Keyland

av Maud Wedin

Nils Keyland föddes 1867 i Bjurbäcken, Mangskogs socken i Värmland. Han var av finnsläkt och efternamnet Keyland var en försvenskning av moderns släktnamn Kailainen.⁴

Keyland var duktig i skolan och fick möjlighet att läsa vidare, först vid läroverket i Karlstad, sedan vid Uppsala universitet. Han utbildade sig så småningom till språklärare. Via en skolkamrat, prästen Bromander i Södra Finnskoga, fick Keyland 1898 kontakt med Arthur Hazelius, Skansens grundare.

Lördagen den 20 september

Dagen inleddes i St. Paulusgården av Stig Welinder som talade om vegetationshistoria och pollenanalys utifrån Svartviken och Väderbacken. En fråga han ställde sig var om det går att hitta svedjebruk genom pollenanalys. I början av 1990-talet gjordes en tvärvetenskaplig dokumentation av finnbosättningen Gammelvallen i Södra Finnskoga i Värmland. Om den berättade Susanne Pettersson. Genom att använda så många källor som möjligt lägger vi enligt henne ett pussel som blir alltmer komplett.

Stig Welinder fördjupade sig sedan i Svartviken som ligger i Stora Skedvi socken. Den platsen skulle vi besöka senare. Två finntorp från tiden kring 1620 var startpunkten för utgrävningen vid Svartviken. Det ena torpet försvann före 1730. Kan det återfinnas i terrängen? Stig meddelade vidare att 1894-95 var all bofast bebyggelse flyttad till södra sidan av Svartviken. Huset de grävt är från slutet av 1700-talet, början av 1800-talet. Här är då ingen finnby. Lämningarna är från de sista ättlingarna av skogsfinnarna. De utgrävda lämningarna visar upphörandet av finnbosättningen.

Efter lunch tog Stig Welinder oss med på en bussfärd till Svartviken. Han upplyste om en del platser vi for förbi på vägen till utgrävningsområdet. Olika kartor och skisser delades ut som vägledning för besöket. Det var en bit att gå från bussparkeringen fram till bosättningen vid sjön. Vi betraktade t.ex. resterna av en fåbodstuga som kallas "Finnarnas hus" i vandringssågen. Så kom vi fram till grävningsplatsen. Här har Stig hållit till under några somrar. Han visade de lämningar han har grävt fram bl.a. med hjälp av Mitthögskolans arkeologikurs.

Efter det här besöket promenerade vi runt viken och gick in på Svartvikens gård. Här hade Stora Skedvi hembygdsförening dukat fram kaffe åt oss. Med en vacker sjöutsikt njöt vi av den speciella skedvipannkaka som serverades till kaffet. Kakan innehöll bl.a. saffran och potatisgryn och äts med hallonsylt och vispgrädde. Det var väldigt omtänksamt av hembygdsföreningen att ta sig upp till Svartviken för att stå till vår tjänst. Färden gick så till Nybergets skola, där vi kunde bekanta oss med de fynd som har gjorts under utgrävningen vid Svartviken. Bl.a. fanns det en hel del bitar av kritpipor att titta på.

Återkomna till Hedemora hann vi ta igen oss lite och byta om innan det var tid för återsamling på Hedemora Stadshotell. Det var första gången som Finnsam släpptes in på en sådan förnäm lokal. En rolig kommentar blev att nu hade skogsfinnarna blivit rumsrena när de t.o.m. fick släppas in på stadshotellet. Hedemora och Sätters kommuner bjöd oss på middagen och passade då på att presentera respektive kommun lite närmare. Trubaduren Hans Forsström underhöll efter måltiden tillsammans med en durspelare. Det blev även allsång för männen och kvinnorna växelvis. Mätta och belåtna efter en fin kväll vände vi tillbaks mot vandrarhemmet igen för några timmars samvaro på sedvanligt vis.

⁴ Broberg, Richard: Fataburen 1981:45

Söndagen den 21 september

Vi tågade upp mot St. Paulusgården igen för en avslutande föreläsningdag. Ulf Halth inledde med att presentera Sveaskogs kulturmiljöhänsyn vid finnbosättningarna. I möjligaste mån skall aktsamhet visas. Runar Tommila som ägnat sig åt Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering kåserade sedan om sitt arbete. Det blev en väldigt personlig betraktelse över hans tid som inventerare. Han har förstås träffat många slags människor under sina vistelser i landets olika delar. Alla har inte varit så välvilligt inställda till Riksantikvarieämbetet. Runar har dock haft en väldigt fin förmåga att skaffa sig vänner även bland de mest avogt inställda personer.

Är gjutna nyckelhakar ett finskt kulturdrag? Bengt Martinsson hade rest ända från Luleå för att svara på den frågan. Haken som bars under förklädet användes för att bära husets nycklar. Det var enbart kvinnor som bar nyckelhakar. Tingesten finns enbart i finskspråkiga områden. I Tornedalen som Bengt har studerat närmast tillverkades hakar från omkring 1800 till 1930. Det här var ett mycket fängslande ämne om ett bortglömt föremål. Bengt hade med sig hakar som visades runt och ett par tjocka pärmar med bilder på föremålen.

Otto Stjernquist redovisade till sist järnhanteringen i Husby socken. Han har sysslat med brukens 1800-tals historia. Sedan blev det lunch, Finnsam-ärenden och konferensavslutning. Maths Östberg hade lagt ner ett gediget arbete på att sy ihop programmet med bl.a. föredragshållare och människor som kunde ta emot oss på gårdarna under fredagens utflykt. Det var intressant med arkeologitemat den här gången och att få se platsen där Stig Welinder har grävt några somrar. Mycket nöjda och belåtna skiljdes vi åt med siktet inställt på Hamar i vinter.

VÅLSJÖBO

Finnskogsbyn som skogen återtog, av Rune Ryngbo

En bildrik bok om en fäbodvallsby och finnby på Bollnäs Finnskog. Boken ger en bild av de människor som en gång bott i Vålsjöbo samt ger även en inblick i levnads-villkoren för folket i Finnskogen.

Boken tillhandahålles bl.a. av Maths Östberg, Finnskogsmuseet, tel. 0271/10168.

Invitasjon til Finnsams arkivkonferanse 24. og 25. januar 2004

Arkivkonferansen vil denne vinteren foregå ved Statsarkivet på Hamar i Norge.

Midlertidig program:

Lørdag 24. januar

Besøk på statsarkivet	11:00 til 15:00
Middag (ved overnattingssted)	17:00 til 18:00
Sosialt finnsamvær	18:01 til 02:00

Søndag 25. januar

Frokost	09:00 til 10:00
Foredrag knyttet til norsk finnskog	10:00 til 11:00
Tid for eventuelle Finnsam-møter	11:00 til 13:00

Vi møtes på Flisa kl 10:00 lørdag 24. januar og kjører samlet i private biler videre til Hamar. Vi anbefaler dere å ta med matpakke for å utnytte tiden på arkivet best mulig. Men statsarkivet ligger i Hamar sentrum slik at det også er mulig å skaffe seg lunch på eget initiativ.

Etter besøket ved statsarkivet reiser vi til overnattingsstedet Dæsbekken Villmarkssenter på Åsnes Finnskog. Dette er ca 1,5 times kjøretur fra Hamar, men ligger mye nærmere Sverige (mellom Flisa og Syslebäck) til fordel for svenskenes hjemtur på søndag.

Overnattingen blir i hytter med plass fra 2 til 10 personer.

Priser pr. person

Overnatting uten sengetrekk/håndkle inkl. frokost	kr 270,-
Overnatting inkl. sengetrekk/håndkle inkl. frokost	kr 420,-
Middag (elgkarbonader m/to ganger servering, uten drikke)	kr 140,-

Vi trenger påmelding så raskt som mulig. Etter påmelding vil dere motta bekreftelser med nærmere veibeskrivelse.

Påmelding innen 20/12 til:

Jan Myhrvold tlf. + 47 977 07604, epost jmyhrvol@online.no
Mary Tangen tlf + 47 624 54717, epost ola-tang@online.no